

ikont, József Attilát a lap karácsonyi számában lekötözték *Bellehemi királyokért* („Irlul-pirul Mária” – hogy a kontextusban maradjunk).

(6) Lásd Kamarás *Könyvtár a cethal gyomrában* című tanulmánykötetét.

(7) Majd egyszer tán megírom a hetvenes évek eleji palócföldi falusi iskolában bekövetkezett pályakezdet – ahol ugyan Lepkeháza nem futotta; de ismétlem, az is ugyanennek az érdekes világnak – emberré érlelő éveinknek – volt része,

(8) Nota bene: benne az epizód, amikor a költő falusi színjátszásként népballadák – így a *Halálra táncoltatott lány* – rekonstrukciójára vállalkozik. Párhuzam a regénybéli Heródes-játékkal! Félre ne értsd, olvasó, nem plágium! Ez egy ilyen világ volt. Egy ilyen „oly kor”.

(9) A legendás, felkavaró, a mai Csoórit idéző rendszerkritikai mű, az *Iszapeseő*, még fiókban van. Hol a szerzőében, hol cenzoráiban. A fent említett gimnázium KISZ-alapszervezetének mesélhetett róla a hatvanas évek vége felé. Szabadon. Ez egy ilyen világ volt.

(10) „Hanyas vagy?” – szölt így Kálmán György hangján az öreg Szilágyi korszakos „Korszakos” prózaverse.

(11) Intertextus (ki tudja, hanyadik): A „törvény szövedéke mindig felfeslik valahol” – a fentebb idézett József Attila közismert, filozofikus verssora.

Trencsényi László

ELTE, Pedagógiai és Pszichológiai Kar

Underground pedagógia 1.

Fekete Hajnalka: A gyűttment mesél

*„ha pedagógus, nem hisz abban,
hogy minden gyerek nevelhető –
akkor nem is lesz képes nevelni.
Magam éppen ezt a hitemet
érzem repedezni.”*

Hát ez meg mi, kérdezheti az olvasó, mi a szösz ez a földalatti pedagógia, hiszen a pedagógia természeténél fogva rögvést intézményesített, a legmagánabb magániskolának is állami engedélye van, hogy lehet a pedagógiája rejtett, rejtőzködő, nem látható, szubkulturális valami. Nem is mertem volna ezt a kifejezést használni, ha nem tolakodott volna elém a könyvkiadó nevében, hiszen olyan könyvről lesz az alábbiakban (s majd társairól a továbbiakban) szó, melyet az Underground Kiadó jelentetett meg, sorban egymás után, tavaly és az idén, hat pedagógiai tárgyú kötetet, nem sorozatként, hiszen nem várható folytatás (ha jól tudom).

A kiadó nyilvánosságra vágyó alkotók köteteknek magánkiadásban való megjelentetésével foglalkozik, irodalmi köteteket eszembe sem jutna underground irodalomnak nevezni. Ellenben a pedagógiai kötetek nem véletlenül kerültek egymás mellé, nem idős tanító nénik bájos visszaemlékezéseit rejtik, nem is pedagógus műkedvelők munkáit, ezek a kötetek dühös és cselekvő pedagógusok írásainak gyűjteményei. Akiket nem szívesen lát a fedélzeten a szakma. (Ez a ’fedélzet’ kifejezés annyiban sántít, hogy fedélzet sincs. Azaz mégis, de az éppen a

kiadóé, mert egy pesti rakparti állóhajón van a szerkesztőség.) Vagyis írásaik többnyire nem jelentek (jelenhettek) meg a pedagógiai nyilvánosság hagyományos fórumain, nem illettek oda. A programpénzekből dolgozó szakmai kiadóknak ők, a pályán levők, pályán kívülieknek számítanak. Írásaik műfaja is szokatlan, négyen internetes blogjuk szövegeiből válogattak, vagyis eredendően egy alternatív nyilvánosság szereplői, az ötödik szerző pedig a tanári lázadás hagyományos változatát, a közéleti sajtóba be-befurakodó, be-beengedett iskolakritikát műveli. Így hát a

kötetek hangneme is eléggé idegen a megszokott pedagógiai tónustól. Ráadásul a szerzőknek személyes közük is van egymáshoz. Olyannyira, hogy „közös” megjelenésük egyáltalán nem véletlen, hiszen közös könyvbemutató is követte, s tudható, voltak közös vállalkozásaik is az elmúlt években, melyek a pedagógiai nyilvánosság adott kereteiből eléggé kilógtak. (Bár ezek a keretek is inkább olyasfélék, mint amelyeken vadlovak gázoltak át keresztülkaszul. Noha szertartásosan ügyelnek még sokan ma is a határokra.)

Ezek után talán meglepő, hogy akikről itt majd szó esik, egyszerűen normális pedagógusoknak tűnnek, nem akarnak, nem képviselnek semmiféle radikális alternatívát, nincsenek valóságtól elrugaszkodott gondolataik, nem összeesküvők, nem főznek semmiféle szokatlan pedagógiai főzetet, épp ellenkezőleg, a pedagógiai valósággal vannak elfoglalva, alternatívitásukat az adja, hogy munkahelyeiken ragaszkodnának bizonyos örökölt normákhoz, ésszerűséghez, szakmájuk éthosza adja tartásukat. (Ezzel azonban máris dzsungelbe tévednék, ha részleteznem kellene, mert ez az éthosz azonnal töredezni kezd, amint kissé alakot ölt, az *Aranysárkány* Novák Antalja a századfordulóról egyszerre a jövő pedagógusa, s mindjárt a múlté is. Ő a polgári jövő és az alkony. Nálunk ez így sikerült.)

Mindebben persze ezen sorok szerzője tévedhet, hiszen eléggé közelről nézi ezt a társaságot, közelről abban az értelemben, hogy tanári helyzete több szerzőével rokon, s abban az értelemben is, hogy a szerzők közös ügyeiben olykor ő is érintett volt.

A kötetekről azért írok, mert azt gondolom, ezek a láthatatlan könyvek vannak olyan fontosak, érdekesek, minden fogyatékoságaikkal, egyoldalúságaikkal együtt is, mint bármely más féltucat pedagógiai kötet a közelmúltból. És ezzel még nem mondtam sokat. Inkább azt mondanám, hogy ha valaki a magyar pedagógia közeljövőbeli talpra állítását ambicionálná, noha eléggé reménytelen vállalkozásba fogna, de ezekkel a kötetekkel jól járna.

Amúgy meg ezek a könyvek egyszerűen érdekesek, vigasztalóan keserűek, megnyugtatóan dühösek, és megbékítően engesztelhetetlenek. Efféle szövegek kellenek (kellenének) a kereső, nyugtalan, tanácstalan ifjú pedagógusoknak. Ha véletlenül olvasáshoz folyamodnának nagy szorongatásaikban.

Fekete Hajnalka egy Pest megyei kisváros általános iskolájának fejlesztő pedagógusa. Esélyegyenlőségi szakértő. Az a sokk, ami – kötete tanúsága szerint – őt érte az iskolájában az elmúlt másfél évtizedben, ugyanaz, mint ami sok vidéki és városi pedagógust ért, akik az elmúlt két évtizedben szembesültek a kettészakadó társadalom iskolai következményeivel, iskolai reprodukciójával. „És van több, lassan több mint húsz százaléknyi olyan tanulónk, aki egyszerűen olyan családokból érkezik, ahol az iskola szükséges, sőt az írás-olvasás elemi szintű elsajátítása után szükségtelennek érzett rossz.” (*Az a bizonyos százalék*)

Azt látta, hogy gyerekek egyre nagyobb része jön az iskolába felkészítetlenül. Nem csak a lecke hiányzik, hanem a lelki készség is, a családi feltételek is, hogy a lecke elkészüljön, hogy a leckének értelme legyen. Hogy a 'lecke', 'iskola', 'tanulás', 'tanár' szavak egyáltalán jelentsenek valami olyasmit, ami lehetővé teszi az iskolai együttműködést. (Valójában egy egész szótárnyi szó hiányzik, vagy torz jelentéssel bír, vagy megállíthatatlan a jelentéstorzulása.) Van egy társadalmi csoport, a cigányok többsége, akiket többnyire a bőrszínük, vagy a családi, lakóhelyi kapcsolataik révén azonosítunk, akik a rendszerváltás során annál is mélyebbre csúsztak, mint ahol a szocialista kísérlet előtt voltak, a társadalmi piramis alján. Egy szakadék nyílt meg alattuk. (A hatvanas évek elején még a legnyomorúságosabb erdei kunyhós életforma is élhető volt, ma pedig a téglaház, televíziós, gázfűtéses, mobilos cifra nyomorúság is elviselhetetlen. A számlák, az élhető életprogram hiánya, a lezajlott torz társadalmi integráció miatt, mely egyszersmind dezintegráció is volt. Amibe az is beleértendő, hogy korábban azért az

iskolából való kimaradás elég könnyen ment. És volt munka. A rendszerváltás után azonban egyre erősebb a szorítás az iskolában való bentmaradásért, miközben a sikeres elhelyezkedéshez a tíz osztály se ér sokkal többet, mint az öt.)

(Nehezíti a helyzetet, hogy a cigány gyerekek létszáma az iskolában ugrásszerűen emelkedett az elmúlt évtizedekben, és a felsőbb osztályokban is magas maradt. S persze a szegénység következményei nem csak a cigány gyerekeket érintik, erről kevesebb szó esik, holott ez is jelentős változás. Összegezve: a legszegényebb, a legkevésbé iskolázott és a legkevésbé iskolabarát cigány családok gyerekei egy-két évtized alatt iskolai osztályok százaiban vannak ma már jelen többségként, s ez roppant terheket jelent a felkészítetlen, magára hagyott – tehetetlensége, túlélési játszmái miatt rendszeresen felelősségre vont – pedagógus társadalomnak.)

Tudjuk ezt ma már mindannyian, de a többségünk élménye erről töredékes, esetleges vagy másodlagos. Az a tanárréteg, amelyik a leszakadt társadalmi csoportok gyermekeit tanítja, azt éli át nap mint nap, hogy az iskola nem működik. Vagy ő nem képes megbirkózni a feladatával, vagy a gyerekek nem valók ebbe az iskolába, vagy ezeknek a gyerekeknek nem ez az iskola való. Akár így, akár úgy, a lelki teher elviselhetetlen. („...gonosz iskola,

alkalmatlan pedagógus, előítéletes társadalom. Biztos?” – *Határozat*)

Fekete Hajnalkának nem kellett efféléken töprengenie, mikor a rendszerváltás körül iskolába került, egyszerűen elkapta a szél, hogy gyerekek közt lenni jó, gyerekekkel foglalkozni jó, gyerekeknek segíteni jó, s a tanítás mellett aztán kitanulta a szakmát. Felfedezte az iskolai világot. S

Fekete Hajnalkának nem kellett efféléken töprengenie, mikor a rendszerváltás körül iskolába került, egyszerűen elkapta a szél, hogy gyerekek közt lenni jó, gyerekekkel foglalkozni jó, gyerekeknek segíteni jó, s a tanítás mellett aztán kitanulta a szakmát. Felfedezte az iskolai világot. S mintha azóta is felfedező úton volna, az iskoláról szóló tudományok és az iskolai valóság közötti távolságokat fájlalná, hol a vizsga felől, amikor is a megoldás adott, és dühítő a tanárok pipogyasága, hol meg az iskola felől, amikor is a tudomány látszik értetlennek: „itt most terepről mesélünk, oly világról, minek történései csak néhány fura madzaggal kötődnek nagy ívű reformokhoz”.

mintha azóta is felfedező úton volna, az iskoláról szóló tudományok és az iskolai valóság közötti távolságokat fájlalná, hol a vizsga felől, amikor is a megoldás adott, és dühítő a tanárok pipogyasága, hol meg az iskola felől, amikor is a tudomány látszik értetlennek: „itt most terepről mesélünk, oly világról, minek történései csak néhány fura madzaggal kötődnek nagy ívű reformokhoz”. (Szégyen)

Kötetének első darabja (*Idill a neten*) egy kórházban hagyott, majd három és fél év után örökbefogadott cigány gyermek életének, kálváriájának rövid bemutatása. A tehetetlen iskola szemszögéből. A nevelőszülő annak a

gonosznak a megtestesítője, akivel hadakozik ma Magyarország, érzéketlen, önző, primitív asszony, aki a nevelte érintésétől is iszonyodik. S a gyermeket mintha azért nem engedné el, azért nem mond le róla sokáig, csak azért sem, hogy elégtételt vegyen rajta csalódásáért, mivel rosszul számított, amikor magára vállalta a nevelését. Becsapták a gyerekekkel, s szegényen,

rászedettségét úgy palástolta, hogy megrontotta, igyekezett megrontani maga körül a világot. Nem tudtam nem úgy olvasni ezt a kötetnyitó szcionovellát, mint tanári, polgári énem vádlottak padjára ültetését, hogy ez a szülő én volnék, akinek elég volna csak, ha kicsit szeretné azt a gyereket, a másikat, az elesettet, a nehéz sorsú cigányt, ha nem borzadna tőle, s megváltozna a világ. Ez a szülő mi volnánk, a többségiek, akiknek sorsára van most bízva ez az árva nép, s mi meg tehetetlenek bizonyulván vele, most azért is kegyetlenek vagyunk, bosszúállók, már csak magunk miatt is.

A történet futólag említ még egy buzgó katolikus nevelőanyát is, már a zárlat felé, aki a kislányt, mivel cigány, nem akarja ellátni átmenetileg sem, holott erre szerződött, s különben „jár templomba is, mint kell”.

A kislány körül sok-sok képmutatás, intézmények és szeretetlenségek hálójában vergődik, s mire magára eszmél majd, már semmit nem tehet önmagáért.

Elég egyetlen ilyen valóság közeli történet, hogy rögtön vádlottaknak érezzük magunkat, de persze arra is alkalmas, hogy lefolytassuk a tárgyalást. Vagy legalábbis belekezdjünk, s kérdéseket tegyünk fel az „ügyésznek” a vádbeszéd részeit illetően. Hiszen talán az elbeszélésben nem szabadott volna átsiklani azon az apró részleten, hogy az örökbefogadó anyja a szöveg szerint otthon fedezte fel, hogy örökbefogadottja nem beszél, nem tud enni, nem szobatiszta, nem szófogadó. (Van itt némi kajánság is a szerző részéről: „Mert gyerek, hiába nagy meleg szem, hiába bájos arc, hiába bújós indulat – nem jó. Nem működik.” Mintha azt kérdezné az örökbefogadó anyától, hogy mit várt hát, azt hitte, hogy a csecsemőotthonban csupa kiváló minőségű, hibátlan gyermek kapható?) Vagyis, mivel nem volt gyógy-pedagógiai végzettsége és ambíciója, hogy egy súlyosan retardált gyereket valamegyest gyógyítson, kezeljen, gondozzon, s mellesleg aztán próbáljon anyjává is válni, lényegében megoldhatatlan helyzetbe hozták. Amiben vergődött egynéhány évig, s

bele is betegedett, hiszen leírt viselkedése kifejezetten kórosnak látszik.

Ehhez képest már másodlagos, holott amúgy többször is említve van, tehát a vád felől ítélve legalábbis súlyosbító mozzanat, hogy a gyermek cigány volta miatt nem került hamarabb, időben, örökbefogadó szülőkhöz. „Néhányan jöttek, kik vágyának úgy gyerekre, de úgy – csak nem erre, mert ez cigány.” S itt már megint a szerzői kajánság, amint leleplezi a gyerekre vágyást, hogy az talán nem is volna egészen az igazi, hiszen szelektív. Ezt is meg kellene vitatnunk. Kétségtelen, hogy ma az örökbefogadásra várók és a gyermeket keresők közt nincs etnikai szinkron. Aminek persze általában semmi értelme, hiszen az örökbefogadott gyermek olyan etnikumhoz fog tartozni, mint az örökbefogadó családja. Ha azonban az etnikai hovatartozás testi sajátosság is, akkor ez a tétel nem érvényesül abban a társadalomban, ahol a bőrszín szerinti megkülönböztetés, etnikai azonosítás jelen van. S akkor a cigányok és nem cigányok közt dúló civilizációs dráma összes általános és helyi következményével számolnia kell az örökbefogadónak. A gyermek érdekében is. Ez a másság tehát olyasféle, amire a családba fogadás ügyében természetesen tekintettel kellene lennie mindenkinek, s aki tekintettel van rá, s ezért nem viszi haza a gyermeket, holott gyermeket szeretne nevelni sajátjaként, akkor ez tőle nem rosszalható, ez a döntése morálisan indifferens, s az ügyben érintettek, beleértve a közvéleményt is, ne gondolja azt, hogy cinkos, amikor megértő, de azt sem, hogy csendes megvetése jogos az alattomos diszkrimináció iránt. Hiszen nem az. Az örökbefogadó számvetése önmagával és a világgal. Hogy mekkora terhet bírhat el. Miközben a csecsemő cigány szülőtől való származása természetesen titkos adat, így aztán az egész gyermekválasztási procedúra alakoskodásra kényszerít minden szereplőt. (Tudjuk, az intézetekben felnőtt cigány származású gyermekeknek milyen súlyos, egész életre szóló trauma, amikor az intézetben kívül szembesülnek cigányként való azonosításukkal, mert neveltetésük során

cigány identitásuk tekintetében szemérmes, felvilágosult hallgatás volt.)

Esetünkben az örökbefogadó anya ijesztő agresszivitása mintha az elvadult előítéletességet sugallná: „Viszolygok tőle, mondta arcomba egy márciusi délutánon.” Meglehet, nála egy súlyos lelki meghasonlás zajlott le, amikor is a gyermek problémái, melyeket a gyermekotthonból hozott, a származására vetültek rá. A cigány származás vált az anyai tehetetlenség magyarázatává, majd az agresszió forrásává. Talán a kezeletlen, nevezetlen félelem nőtt tomboló fantomná.

Kérdés az is, hogy az asszonyról, aki a kórházban felejtette a gyerekét, megfeleldezhetünk-e az ügy értelmezése közben? Vagy kell-e róla is beszélnünk, hiszen főszereplő, akárhogy is nézzük, akármenynyire is eltűnt a színről? Az ideiglenes gondozásba vagy véglegesen állami gondozásba került, viszonylag nagy számú cigány gyermek árnyalja-e a gyermekéről semmi áron le nem mondó cigány anyákról szóló sztereotípiát?

A következő fájdalmas történet a kis cigány lány vesszőfutása. Nyilván üzenet ez, a szerző állásfoglalása, kiállása az elesettek, megalázottak és vesztesek mellett. S szembeszegülése az önzéssel, az előítéletekkel. Csakhogy a kis cigány lány ellen először is az anyja vétett. Nem tudjuk, miért kellett kórházban hagynia a gyermekét. Lehet, ha elmondhatná, meg is értenénk, a gyerek azonban az övé, és a felelősség is a gyermekéért. Eredendően, elsődlegesen és átháríthatatlanul. Mindenki felelőssége utána jön.

Vagyis az anya, aki a történetben tulajdonképpen zárójelbe kerül rögtön, ha nincs is jelen, főszereplő. A hiányával az. És minden anya főszereplő. Minden cigány anyja is.

A bűn az örökbefogadó anyára tapadt, ő látszik az elkövetőnek, hiszen nap mint nap tett valami megbocsáthatatlant a gyerekkel szemben. Miközben az óvoda, az iskola, a pszichológus és a családgondozó mind-mind tele volt jó tanácsokkal. Az elbeszélésben az anya egyáltalán nem tűnt kérdésesnek. Annnyira elvetemültnek,

megrögzöttnek lett feltüntetve, mintha egy sematikus történet negatív hőse volna. Am ha ilyen riasztó a látvány, kötelező a gyanakvás, utána kellene járni, melyek is a minősíthetetlen bánásmód gyökerei, hátha nem elég az, amit látunk és feltételezünk. (Mint ahogy a cigánytelepen sem elégedhetünk meg annak minősítésével, amit látunk.)

Kérdés az is, jól sejtjük-e, bár az örökbefogadó szülő felelős a tetteiért, de mintha a gyermekvédelmi rendszer ebben az esetben minden lehetséges módon mulasztást követett volna el a gyermekkel szemben. Mindjárt a gyermek első éveiben, amikor nevelése olyan gyalázatosan sikerült, hogy ha nem intézeti gondozásban lett volna, intézeti gondozásba kellett volna venni. Ha nem láttam volna mostanában egy kisfiút, aki háromévesen fél éves szinten volt, intézet és nevelőszülők áldásos együttműködésének köszönhetően, anélkül, hogy tisztázott lett volna a legcsekélyebb mértékig is, mi történt ezzel a gyerekkel, fejleszthetetlen vagy csupán tragikusan elhanyagolt, akkor azt mondanám, talán a rendszer alkalmi zárlatáról lehet szó, amikor mind a csecsemőgondozás, mind a kihelyezés, mind a szakértő munka, mind az intézményi szakmai kontroll csődöt mondott. Így azonban sok-sok kérdést kellene feltenni.

A legfájdalmasabb ezek közül persze az, hogy a gyermekvédelmi rendszer adott gyermekközpontúsága nem holtvágány-e?

Egy rossz anya válik mindenért felelőssé, s annál is könnyebb ezt így látni, hiszen az áldozat egy cigány kislány, de nem fordíthatnánk-e a történetet úgy is, hogy az, ami ez esetben a gyermek megtagadása, elhanyagolása, korlátozása és gyötrése volt, összességében a gyermek elrekesztése egy életcspadában, nem történik-e ez meg újra és újra sok-sok cigány (és nem cigány) családban, amikor a gyermekkel szemben támasztott korigényről a család nem vesz tudomást, hiszen nincs tudomása róla, nincs viszonyban vele? S nem bűnös elhanyagolás-e, ha mindannak elmarad java része, aminek egy gyermekkel meg kellene történnie gyermekként? Nem

lesz-e minden önépítő cselekvés akadály a abból, ha a gyerek nem épít belső korláto-
kat és falakat, ha a korlátlan elfogadás és a
korlátlan elutasítás szélsőségei közt él, se
kitartást, se küzdelmet, se lemondást, se
előrelátást nem tanul? (Sok anya persze
azért nem tud többet tenni a gyermekéért,
mert már neki sem
jutott több, s gyer-
mekeik tovább sod-
ródhatnak az anyai
minta szerint.)

Ma már egy anya
megteheti, szinte
korlátlanul, hogy a
gyermek nevelését
elhanyagolja, gyer-
meke, mint tudjuk,
szabadon éhen is hal-
hat, lehet gyermeke
beteg felnőtt vágyak
zsákmánya, minden-
ki szeme láttára, ma
már a társadalom óvó
melegében is növe-
kedhetnek, növeked-
nek is Mauglik, akik-
nek még a dzsungel
törvényeit sincs aki
megtanítsa. Mint
ahogy a kötet másod-
dik története mutatja,
a nem cigány kisfiú
történetével, akit
valószínűleg a gyer-
mek mindenek felett
álló érdekének az
érvényesülése ked-
véért hagytak a
mamánál, joga van a
mamájával élni, s az
anyának szabad a
gyermekkel akármit
tennie és nem tennie,

még jogokkal is körül van ez bástyázva,
épp az iskola, az intézmények önkényes-
kedései ellen védve a gyermeket, ami
aztán ebből kijött, a gyermek, a család
szinte teljes társadalmi izolációja, elha-
gyatottsága, ez civilizációs nóvum, bár
mintha a civilizáció felszámolása lenne

inkább. A gyermeki jogokat védő törvény-
csomag ugyanis önnön farkába harapó
kígyó, csak magát tartja fogva, a gyerme-
ket nem tudja megvédeni. (A *Patt* című
írás egy anyai cserbenhagyás drámai elbe-
szélése. Mintha a szülői felelősség meg-
erősítése, jogokkal is, elsősorban a szülői
felelőtlenséget véde-
né. Azt bátorította,
azt fegyverezte fel.)

Fekete Hajnalka
kötete tele van meg-
vitatandó esettel,
bátorság kellett ezek-
nek az eseteknek a
megírásához, persze
mi ez a bátorság
ahhoz képest, amit
az iskolában kell
tanúsítania nap mint
nap, ha nem mene-
kül el a konfliktusok
elől. (Szenzáció)

Efféle esetek kel-
lene legyenek az
útljelzők, a viszonyí-
tási pontok, a próbák,
ezek sokaságá-
nak értelmezésére
kellene épülnie a
közoktatás rendsze-
rének. A tehetségek-
kel, az „átlagosak-
kal” tudjuk, mi a
dolgunk, hiszen ők is
tudják, mi velünk a
dolgunk, a többiek
azonban, a problé-
mások, ma már nem
mellesleg vannak,
akiket meg lehet
úszni, akikkel majd
lesz valami, megha-
tározó részévé váltak.

Az egész közoktatás megmérgeződik, ha
marad a tehetetlenség, ahogy ma már egy
osztályt, egy pedagógust játszva tönkre-
tesz egy deviáns kölyök, van már rá felha-
talmazása.

Van egy mini portrészorozat a kötetben a
cigányokkal szemben előítéletesen gon-

*A kötet, címe ellenére, nem
annyira egy „terepmunkás” min-
dennapi beszámolója, hiszen
saját pedagógiai küzdelmeiről
viszonylag kevés szó esik,
inkább az iskolai világ, az isko-
lába zárt világ megértésével,
megértésével próbálkozik írá-
saiban, a packázó, intézkedő,
utasításokkal mindent játszva
fölforgató hivatalokkal csatázik.
(„Lett jószágból’ szociális háló,
mi rátekeredett egy jobb sorsra
érdemes nemzedékre.” – Ha hát-
ranézek) A meg úgysem hallga-
tott, a vesztes pozíciójából,
hiszen a „gyűttmentség” a be-
nem fogadottságra, a frusztrált-
ágra, az otthontalanságra utal,
hogy az értékekért, a gyereke-
kért folytatott harca nem kapott
igazán megerősítést, magányos
küzdelem. Olyan küzdelem,
mely elmagányosodással járt.
Melyet az internetes napló
teremtette tágabb szellemi ottho-
nosság old valamelyest.*

dolkodókról és a kiszolgáltatottságuk vámszedőiről, a háziorvostól a nagyvállalati személyzetisig, a kisvállalkozótól a szociális munkásig. Kicsit panoptikumszerű a bemutatás. Csupa undok farizeus. Haragos, túlzó, karikírozó portrék. Nem azonosításra készítetnek, hogy a magunk körében felismerjük a modelleket, hanem ellenvetésekre, hogy csak irodalmi alakok. Nézzük a *Tanerő* című írást: „Következetes, Szigorú. Vonalas. Év elején belepillant a névsorba. Eldönt. Ezeket úgyis le hagyom. S valóban. Ilyen vezetéknevekkel nála nem lehet előrejutni.” Ennyi a szöveg, a rasszista tanár portréja. Jogvédő sem írhatná szebben. Előítéletesebben.

A tanár természetesen nem a névsor alapján tájékozódik. Egy átlagos kisiskolában mindenki mindenkit ismer. A tanító néni pedig az új elsőseit is. Nem kell névsor. No jó, a névsornézegetés akkor csak afféle metafora, a lényeg az előítélet, és a megkülönböztetés legdurvább iskolai változata, a származás miatti buktatás. Csak-hogy nem nagyon életszerű az eljárás. A lehangyással ugyanis akkor érek el valamit, ha tanító vagyok, alsós, vagyis a lehangyott gyerek kikerül az osztályomból, átkerül egy másik osztályba. (Ha felsős vagyok, könnyen megeshet, hogy csak magammal szúrok ki.) Csakhogy, ha abban az osztályban ugyanolyan tanerő van, mint én, az hevesen tiltakozni fog, ha nem ugyanilyen, akkor is. Ahogy az iskolai vezetés sem érdekelt abban, hogy a gyermekeket visszatartsa, csak azért, mert nem tetszenek neki: ha már az egész iskola rasszista, a lehangyogatás akkor sem ésszerű. Egy diák lehangyogatva egyre több gond. Az pedig, hogy egy pedagógus kedve szerint szórja, szórhatja ki a gyerekeket az osztályából, évről évre, olyannyira valószínűtlen, hogy nem ezer hasonló történet kivonataként, sűrítvényeként kellene előadni a történetét, hanem a rendkívüli esetnek szóló bizonyítékokkal, részletekkel.

Azt feltételezem, aki saját szakmájabeliket tudja ennyire kívülről is nézni, ennyire elfogult elfogulatlansággal, az ezer tüskétől sebzett és ezer tüskével szúr, s lenne igaz ember, körömszakadtáig, de álláspontok és

élmények között vergődik, lenne szövetségese a sérelmeket szenvedőknek, csak hát ők is ezer sérelem okozói. Csapda ez, nehéz belőle szabadulni.

A kötet, címe ellenére, nem annyira egy „terepmunkás” mindennapi beszámolója, hiszen saját pedagógiai küzdelmeiről viszonylag kevés szó esik, inkább az iskolai világ, az iskolába zárt világ megértésével, megértetésével próbálkozik írásaiban, a packázó, intézkedő, utasításokkal mindent játszva fölforgató hivatalokkal csatázik. („Lett ’jóságból’ szociális háló, mi rátekeredett egy jobb sorsra érdemes nemzedékre.” – *Ha hátranéznek*) A meg úgysem hallgatott, a vesztes pozíciójából, hiszen a „gyűtmentség” a be nem fogadottságra, a frusztráltágra, az otthontalanságra utal, hogy az értékekért, a gyerekekért folytatott harca nem kapott igazán megerősítést, magányos küzdelem. Olyan küzdelem, mely elmagányosodással járt. Melyet az internetes napló teremtette tágabb szellemi otthonosság old valamelyest. (A „gyűtment”-ként tovább írt blog szerint azonban nem az iskolai, a kisvárosi helyzete a megbélyegzett, rossz, noha az alapélmény alighanem onnan való, hanem mintha az oktatásügy bána így a nagyon igyekvő, de nem helyezkedő „terepmunkásaival”.)

Fekete Hajnalka majd’ minden története felkavaró, megvitátást, állásfoglalást, szembesítést provokáló. Az a baj, hogy efféle viták nem folynak az iskolákban, helyettük a továbbképzések bornírt világa uralja az iskolai szellemi teret. (Csípős írás szól erről a kötetben: *Muszáj tréning.*) Pedig Fekete Hajni kötetének minden írása alkalom volna ügyek, viszonyok, értékek tisztázására. Megérne 120 pontot.

Fekete Hajnalka remekül ír, irodalmi értékű szövegek is vannak a karcsú kötetben, nekem olykor Halász Margit *Sári néni* balladája idéződött föl a sűrített, jelzések, szinte ritmikus fogalmazásmód, a kötőszók, utalószók rövidítése, kihagyása révén. Csakhogy ez kockázatos út, a szöveg olykor el-elbillen a modorosság, az igénytelenség felé is.

Kár, hogy nincsenek a jegyzetekhez időpontok mellékelve, az időtlenségbe

vetve ezek az írások kevesebbek, mint a pillanathoz kötve, még jegyzeteket sem bántam volna, hogy miről is volna szó éppen. Ami a blog jelenidejűségében olyan természetesen szólt, az egy-két évvel később kívánt volna némi szerzői, szerkesztői törődést.

Pedig a tegnapi mondatok új fényt kaphattak volna. Mint ahogy különös fénytörésben olvasható az szöveg, amihez a jelen írt lábjegyzetet, mert terepmunkás azon háborog, hogy milyen súlyos meggondolatlanság volt minden megfontolás, előkészület nélkül felemelni a kötelező iskoláz-

tatás korhatárát 18 évre. (*A művelt, sokoldalú ifjak ideálja*) Gyaníthatóan csak azért, hogy eltűnjön a fiatal munkanélküliek serege. Milyen furcsán is hangzik ma a haladás védelmében szót emelni a korhatár csökkentése miatt.

Fekete Hajnalka (2010): *A gyüttment mesél*. Underground Kiadó, Budapest.

Takács Géza

Kossuth Lajos Általános Iskola

Neveléstudomány-történeti tanulmányok

A növekvő állam árnyékában

Oktatás, politika
1867–1945

Nagy Péter Tibor

Gondolat

A Gondolat Kiadó könyveiből